

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM ODAK GRUBU ÇALIŞMALARI

1. ODAK GRUBUNA İLİŞKİN BİLGİ NOTU

Çalışmanın diğer bir safhasını oluşturan **Odak Grubu** çalışmasında Prof. Dr. İzzettin Önder Prof. Dr. Türkel Minibaş, Prof. Dr. Eser Karakaş, Dr. Veysi Seviğ ve Uğur Civelek ile anket sonuçları doğrultusunda 2007 yılının değerlendirilmesi ve 2008 yılı için ekonomik göstergelere yönelik beklentiler tartışılmış ve perspektifler sunulmuştur.

Prof. Dr. Türkel Minibaş, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi öğretim üyesidir. Kadın ve çocuk üzerine çalışmalar da yapan Prof.Dr. Türkel Minibaş halen İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İktisat Bölümünde Uluslararası İktisat ve İktisadi Gelişme Anabilim dalında öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. 1994'den beri Cumhuriyet Gazetesi'nin köşe yazarıdır; yazıları Pazartesi günleri "Gözucuyla" başlığı altında yayınlanmaktadır. Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Genel Başkan Yardımcısı olan Prof.Dr.Türkel Minibaş, Türkiye Korunmaya Muhtaç Çocuklar Vakfı Mütevelli Heyet Üyesi, Türk Kültür Vakfı, Türkiye Avrupa Vakfı, Türk Çağ Vakfı, İstanbul Mülkiyeliler Vakfı, Sosyal Demokrasi Vakfı gibi vakıfların da kurucu üyesidir.

Prof. Dr. Eser Karakaş, lisans eğitimini Boğaziçi Üniversitesi İktisat Bölümünde tamamladıktan sonra İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Bölümü'nde yüksek lisans ve doktora eğitimi almış aynı üniversitede 1987 yılında yardımcı doçent, 1990 yılında docent, 1996 yılında da profesörlüğe yükselmiştir. Kamu ekonomisi, AB Bütçesi, Vergi teorisi alanlarında yazılmış çok sayıda ulusal ve uluslararası yayını bulunan Eser Karakaş, halen Bahçeşehir Üniversitesi İşletme Fakültesi öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

Prof. Dr. İzzettin Önder, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi emekli öğretim üyesi ve halen Boğaziçi Üniversitesi öğretim üyesidir. Akademik yaşamı boyunca İngiltere'de York Üniversitesi, Japonya'da Seijo Üniversitesi, ABD'de Iowa ve Minnesota Üniversiteleri'nde çeşitli burslarla araştırmacı olarak görev aldı. Uluslararası Maliye Enstitüsü, Maliye Eğitim Sempozyumu ile Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti üyesidir. 1991 – 1992 yıllarında Vergi Konseyi Üyeliği yaptı. Yurt dışında ve yurt içinde akademik dergilerde Türkçe ve İngilizce makaleleri yayınlanan İzzettin Önder, Sol dergisinin düzenli yazarlarından.

Dr. İ. Veysi Seviğ, çeşitli kurumlarda üst düzey yöneticilik, yönetim kurulu üyeliği yapmıştır. Marmara Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi öğretim üyeliği ve ICC Vergi Konseyi Türkiye Temsilciliği yapmaktadır.

Uğur Civelek, 1981 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nden mezun oldu. 1984'e kadar ticaretle uğraşan aile şirketine çalıştı. Daha sonra finans konusuna ağırlık verdi, bir çok şirkette yöneticilik yaptı. 1994 sonrasında Eğitim ve Danışmanlık konusunda yoğunlaştı. Ekonomi, piyasalar ve risk yönetimi konusunda uzmanlaştı. Halen eğitim ve danışmanlık alanında serbest çalışmakta, ekonomi ve piyasa konularında araştırmalar ve köşe yazarlığı yapmaktadır.

2. ODAK GRUBU ÇALIŞMASININ SONUÇLARI

Prof. Dr. TÜRKEL MİNİBAŞ (İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyesi)

• *2007 yılındaki genel seçim nedeniyle bütçe disiplininin uzaklaşıldığını düşünüyor musunuz? Eğer düşünüyorsanız sizce 2008’de de bir risk olarak kendisini hissettirebilir mi?*

2007 yılını tek başına ele alamayız, mali disiplin açısından değerlendirilebilmek için özellikle 1. AKP döneminin son yılı olduğu için 2002-2007 aralığına bakmak daha doğru olur. Çünkü 2007’ye girinceye kadar ekonomide daha önce 2000 ve 2001 krizinin üzerine AKP hükümeti geldiğinden bir iyileştirme söz konusu olmuştur, ama 2002’den 2007’ye geliş kolay bir ortamda gerçekleşti. Bu ekonomi programının etkisi ile olan bir şeydi. Çünkü program 2000 yılında başladığında ilk 1-1,5 yılda bazı ülkeler kriz yaşayabiliyorlar, bir başka deyişle alışma döneminin getirdiği bir kriz süreci yaşanabiliyor, ama aynı süreçte eğer küresel bir kriz yoksa ülkeler bunu atlatabiliyor, bu sadece programın ilk şok etkisi ile olan krizlerdi. İşte Türkiye bu riskleri rahatlıkla atlatarak 2002 yılına geldi. Öte yandan Türkiye’nin 2007’ye gelişi daha kolay bir ortamda gerçekleşti, çünkü bu kolay ortam, dünyada kısa vadeli sermaye hareketlerinin kendisine adres aradığı bir döneme rastladı ve Türkiye’de yüksek faiz nedeniyle kısa vadeli sermaye hareketleri doğru adrese gelmiş oldu. Öte yandan yüksek faiz sadece kısa vadeli sermaye hareketlerinin ülkeye gelmesi için ortaya konulan bir para politikası değildi, aynı süreç enflasyonu aşağıya çekmek için de yüksek faiz ile mümkün olurken ülkedeki üretim kapasitesinin artırılabilmesi için düşük kur politikasının uygulanması gerekiyordu. Bu yüksek faiz-düşük kur politikaları süreklilik arz ettiği zaman, bir süre sonra artık işlevini görmemeye başlar, o da her şey gibi marjinaline gelir. 2007’nin artık doymuşluğun olduğu bir yıl olacağı baştan belliydi, daha da önemlisi küresel krizin ivme kazandığı bir yıldır. 2006 sonu itibarıyla gelişmiş ülkelerde zaman zaman durgunluğun kendini gösteriyor olması, gelişmiş ekonomilerin ekonomik büyümeleri gerçekleşse dahi işsizlik oranlarının artmaya başlaması, bize zaten bu ortamın yeniden bir küresel krizin yükselme ivmesi kazanacağını gösteriyordu. 2007’ye girerken ben geçtiğimiz sene “ateş üzerinde yürünecek bir yıl olacağını” söylemiştim. Bu yıl ne yazık ki doğru çıktı, ama bu benim doğrum değil, bütçeden sapmayı getiren bir doğrudur. Bu bütçeden sapmayı, iktisatçılar genellikle AKP’nin önündeki iki seçimine bağlıyorlar, ama sadece bu iki seçime bağlayamayacağımız için bu açıklamayı yapıyorum. Çünkü bu tür kriz zamanlarında hükümetlerin bütçeden fonlama yapmaları gerekebilir. Ama AKP’nin buradaki dezavantajı, hükümet olarak baktığımızda, önünde iki seçim olması ve bundan dolayı bütçeden sapmanın garanti olduğudur. Ben bütçeden sapma olduğuna inanıyorum, kaldı ki rakamlar da bunu doğruluyor, ama bu olumsuzluğun önlenmesi mümkünken 2008’e bu sapma devam ederek gidecek. Çünkü hükümetin önünde bir yerel seçim ortamı var, bundan dolayı sıkı politikalara birdenbire geri dönmesi mümkün değil, kaldı ki hızlı büyümeyi gerçekleştirebilmesi için de yüksek faiz uygulamasına devam edecek. Dolayısıyla 2008 yılının faiz dışı fazla hedefi, ki şu anda bütçenin sadece Ocak ayında vermiş olduğu açık da bunu gösteriyor, tutturmakta zorlanabileceği bir yıl olabilir.

• *Bilindiği üzere 2008 yılının Mayıs ayında IMF ile Türkiye arasındaki mevcut anlaşma sona eriyor. Söz konusu tarihten sonrası için IMF ile ilişkiler devam etmeli mi? Eğer etmesini düşünüyorsanız, ne şekilde devam etmeli?*

Bir yurttaş olarak IMF ile ilişkilerin üzerine kurulu bir ekonomik programı onaylamam mümkün değil, özellikle demokrasi ve tam bağımsızlığa inanan bir yurttaş olarak. Ama IMF ile ilişkilerin

devam etmiyor olması, Türkiye'nin IMF'den kurtulması anlamına gelmeyecek. İhtiyari stand-by anlaşması ise, zaten bu toplumdaki bazı muhalefet odaklarını yumuşatmak adına yapılan "hafif bir pansuman" halini alacaktır. Bunun da nedenini düşünmemiz lazım. 2008 Mayıs'ında IMF'nin olmamasının arkasındaki nedeni, sadece "Türkiye ekonomisi iyileştiği, raya oturduğu" için olmayacak, aksine dünya krizi şu anda en tepe noktalarını yaşarken Türkiye ekonomisi üzerinden böyle bir kontrol mekanizmasının kaldırılmasını şüphe ile karşılamak gerekir. Kaldı ki bunun bir siyasi karşılığının olması gerektiğini düşünmemizin doğru olacağı fikrini taşıyorum.

Türkiye IMF'nin neredeyse tek ve en karlı müşterisi konumundadır. IMF için gözden çıkarılmayacak kadar karlı, verimli bir ülke Türkiye. Bu da gözardı edilemez, IMF artık hantal ve işlevini yitirmiş bir kuruluş, görevinin bitiyor ve gidiyor olmasının büyümesine kapılmamız gerekir. Halbuki şimdi IMF'nin yerini DTÖ aldı. Ülkeler artık uluslararası küresel anlaşmalarla kendilerini bağladıklarından, IMF gibi bir denetleyici ya da yaptırımcının tepesinde olması çok gerekmiyor artık. Bunu firmalar zaten denetim kurumları aracılığıyla yapıyorlar.

• *Hükümetin izlediği enflasyon hedeflemesi programını nasıl değerlendirebiliriz? Son zamanlarda yapılan çeşitli zamları da göz önüne alırsak, hedeflenen enflasyon oranından sapma bekliyor musunuz?*

2007 yılında iki tane seçimin olması doğal olarak enflasyonun belli sapsmalarının olacağını gösteriyordu, zaten IMF de bu yapısal reformların geri kalan kısmının ancak bu parti ile devam edildiğinde olabileceğini ve bir hükümet değişikliği olmaması gerektiğini biliyordu. Yani siyasi olarak böyle olması gerekiyor diye baktığı için bazı programın bazı noktalarının yapılmamasını uygun buldu. Orada sadece bir tek sıkıntı vardı, devlet memurlarının maaşlarının fazla yükseltilmemesi idi, zaten hükümetin bileşiminde devlet memurlarına verilecek zam, hükümete fazlaca oy getirmezdi, önemli olan devlet memuru olmayan kesimin oyları idi, dolayısıyla hükümetin yapmış olduğu yardımlar da dahil olmak üzere IMF tarafından bütçeden çok büyük bir sapma olarak adlandırılmadı. Bana kalırsa da büyük bir sapma göstermedi bu noktada, bunu hükümetin belli vergilerle telafi etmesi mümkündü, ne var ki burada tek nokta 2007'deki zamların 2008'e aktarılmasıydı. 2007 çok fazla bütçeden sapılmayan bir yıl olarak ortaya çıktı, ama 2008'in daha başında doğalgaz, elektrik zamları ile zaten enflasyon hedeflemesinde zorlanılacak bir yıl olacağı belli oluyor. Daha da önemlisi Türk işadamları büyük sermaye üretimini dışarıya kaydıracağı için zaten içeride işsizlik ve enflasyon ile birlikte yaşanan bir stagflasyon sürecinin yeniden gündeme gelmesini beklemek durumdayız.

Yüksek faiz haddi de enflasyonu frenlemekte yeterli olmuyor artık, faizler yüksek olduğu sürece maliyetler de yükseleceğinden, Türkiye için kesin bir şey söylemek zor ama maliyet enflasyonu kendini gösterebilir ve döviz kurunun yükselmeye başlaması da durumu giderek kötüleştirir, biz bu noktada bunun suçunu dünya krizine bağlayamayız.

• *2008 yılında dünya ekonomisine yön veren ABD ekonomisinde durgunluk beklentisi içerisinde olunması, Türkiye ekonomisinin temel makro ekonomik göstergelerini nasıl etkileyecektir?*

2008'de dünya ekonomisine yön verecek olan ABD ekonomisi olmayacak, artık küreselleşme aşamasını tamamlamış olan firmalar olacak. Bu firmaların da ABD menşeli veya başka bir ülke menşeli olması çok önemli değil, küresel düzende firmalar devletin üzerinde baskı yaparak kendilerine alan açıyorlar, kendi yatırımlarını yönlendirmeye çalışıyorlar. Dolayısıyla ABD ekonomisine burada damgasını vurması sadece bir kredi krizi üzerinden olabilir, bunun adı bazen mort-

gace olacaktır bazen farklı bir alandan ortaya çıkabilir, ama buradaki sorun ABD ekonomisinin durgunluğu aşabilmesi için kendisine nasıl kaynak yaratacağı ile ilgili olacak ama damgayı vuran firmaların kararı olacak. Zaten baktığımız zaman dünyayı yöneten firmaların artık giderek tekel ve ulusötesi firmalar olduğunu, gerek AB üzerinde gerek ABD gerekse ticari birlikler NAFTA gibi üzerinde yaptırım gücü çok yüksek bir organizasyona sahip olduklarını görüyoruz. Başta söylediğim küresel anlaşmalar, ekonomi politikalarının oluşturulmasında zaten bu firmalar yer alıyor. ABD de ekonomiyi firmalar üzerinden etkiliyor.

• *Büyüme performansının giderek ivme kaybediyor olması nelere bağlanabilir? Bir de yine bu soruyla bağlantılı olarak, büyümenin ne zaman istihdam yaratacağı konusundaki düşüncelerinizi alabilir miyiz?*

2007, büyüme yönünden o kadar şikayet edilecek bir yıl değil, geçen yıllardaki performansı göstermese de bu çok normal bir süreç. Tüm yapısal uyum programlarında, program para politikaları endeksli olduğu için zaten o hızlı büyümenin program başlangıç yıllarında sağlanması çok normaldir.

Programın büyüme hedefi bir taraftan gelen kısa vadeli sermaye hareketleri ile sağlanıyordu, diğer yandan da dışarıdan gelen kredilerle sağlanıyordu. Dışarıdan gelen krediler Türkiye'nin 1980'li yıllara gelmesine neden olan sorun, devletin borçlarının fazlalığı idi. 1980 sonrası süreçte en büyük handikaplardan bir tanesi bunun nasıl minimize edileceği idi. Yapısal uyum programı devletin küçülmesi üzerine kurulduğu için devlet hizmet sektöründe bulunmadığı veya bazı alanlardan çıktığı için devletin borçlanma gereği azalıyor. Türkiye'de son dört yıldır sendikasyon kredileri üzerinden yani özel kesim borçları artıyor. Bunun asıl sorun olan noktası, özel kesim içinde finans sektörünün borçlanmasının çok yüksek olması. Bu da şunu gösteriyor, büyümeye baktığımızda sektörlerin bir önceki yıla göre ne kadar büyüdüğüne bakarken, bunların hangi tür kredilerle yatırımlarını sağladığına bakmak gerekir. Sanayi sektöründeki büyümenin kaynağını nereden bulduğuna bakılması gerekir.

Dolayısıyla hizmet sektöründeki büyümenin fazla olduğunu söyleyebiliriz. Ticaret sektörü inşaat ve bu sektörlerdeki büyüme, arkasında reel sektörden gelen destekler sürekliliğini korumadığı sürece tersine tepebilecektir.

• *Türkiye'ye gelen ciddi dış kaynak akışı nedeniyle pek fazla etkisini hissetmediğimiz yüksek cari açık 2008'de de bir risk olarak devam edecek mi? 2006 ve 2007 yıllarında hızla devam eden yabancı yatırım girişinde 2008 yılında da benzer bir istikrar yaşanır mı?*

Başından beri bu programın en büyük probleminin cari açık sorunu olduğunu söyleyen iktisatçılardanım. Sanayinin girdi sağlaması için düşük kur uygulaması avantaj sağlar ve yıllardır sağlamıştır. Hatta verimlilik ve kapasite kullanım artışı sağlar. Fakat aynı zamanda bu düşük kur politikaları o ithalatta artış sağlarken aynı zamanda ihracatta da dışarıya ürettiğimiz mallara talep yaratmamız gerekir. Ne yazık ki Türkiye'nin yarattığı bu mallar böyle bir talebi yaratmaktan yoksundur. Eğer bu politika ya da yaşadığımız süreç gelişmiş ülkelerin refah dönemine rastlasaydı, cari açık yumuşak karın olmayacaktı. Bu ülkeler şimdi ithal ettiklerini kendileri üretmek için işsizliği massettikleri bir döneme geldikleri için, bizde şu anda bir problem olarak duruyor. Öte yandan biliyoruz ki Türkiye'de marjinal tüketim eğilimi yüksek, özellikle de ithalata konu olan mallarda lüks tüketim malları veyahut orta sınıfın tükettiği mallar bu bir süre sonra bütün sektörleri etkileyecek bir hal alır. Başlangıçta ara ve yatırım malları üzerinden sağlanan bu avantaj, giderek

gıda, tekstil, konfeksiyon, hediyelik eşya nedeniyle ülkeden ithalatın artışına dönüştüğü için, cari açık büyük bir sorun haline alır. Bu programın belki de görünen tek sorunu oldu. Görünmeyen sorunu ise işsizliktir. Çünkü kur politikalarındaki düşüklük devam ettikçe, üretmek yerine ithal etmek daha avantajlı olduğu için, örneğin hizmet sektöründe sanayi sektöründe olduğu kadar kontrol altında tutmak mümkün olmadığı için işsizlik arttı. Halihazırda Türkiye son yapılan araştırmalarda iki kişinin yapması gereken bir işi bir işçinin yaptığı ülke olmaya başladı.

Prof.Dr. ESER KARAKAŞ (Bahçeşehir Üniversitesi, İşletme Fakültesi Öğretim üyesi)

- *2007 yılındaki genel seçim nedeniyle bütçe disiplininin uzaklaşıldığını düşünüyor musunuz? Eğer düşünüyorsanız sizce 2008’de de bir risk olarak kendisini hissettirebilir mi?*

Bunu yorumlamak için kahin olmaya gerek yok. Şimdi 2007 bütçesinin hedefleri ve gerçekleştirmeleri karşılaştırıldığında gerek bütçedeki harcamalarda, gerekse gelirlerde ve bütçe dengesinde hedefler fazlasıyla tutturulmuş durumda. Bu konuda yoruma dahi gerek yok ve rakamlar kendi başına birer kanıt teşkil ediyor. Ancak biri gelir derse, aylık bazda bütçe gerçekleştirmelerinde bir sapma var, bunlar olabilir. Türkiye ekonomisinde en az eleştirilebilecek konu mali disiplindir.

- *Bilindiği üzere 2008 yılının Mayıs ayında IMF ile Türkiye arasındaki mevcut anlaşma sona eriyor. Sözkonusu tarihten sonrası için IMF ile ilişkiler devam etmeli mi? Eğer etmesini düşünüyorsanız, ne şekilde devam etmeli?*

IMF ile ilişkiler burada önem taşıyor. Her ne kadar, Türkiye’nin mevcut stand by anlaşmasının süresi mayıs ayında bitecek olsa da, dış piyasalara güven sinyalleri göndermek açısından IMF ile ilişkileri sürdürmek gerçekten önemli.

- *Türkiye’ye gelen ciddi dış kaynak akışı nedeniyle pek fazla etkisini hissetmediğimiz yüksek cari açık 2008’de de bir risk olarak devam edecek mi? 2006 ve 2007 yıllarında hızla devam eden yabancı yatırım girişinde 2008 yılında da benzer bir istikrar yaşanır mı?*

Türkiye’nin yüksek büyümeye ihtiyacı var, yüksek büyüme de Türkiye’de cari açığı tetikliyor. Ancak, şu anki koşullarla, yani yüksek enerji fiyatlarının bulunduğu bir ortam v.s., Türkiye’de cari açık olmadan bir büyümenin sağlanması en az bir 25 sene kadar mümkün gözüküyor. Böyle bir ortamda da cari açıkla mücadele edelim gibi bir söylem geçerliliğini yitirmektedir. Çünkü, cari açığın olmaması demek, Türkiye için büyümeden vazgeçmek anlamını taşımaktadır. 2001 yılının kriz ortamında Türkiye’nin cari fazla verdiğini herkese hatırlatmak isterim. Cari açığın finansmanında doğrudan yabancı sermaye hareketleri ön plana çıkıyor. Doğrudan yabancı sermaye akışlarının daha da hızlanması ise tamamıyla güven ortamının pekiştirilmesine bağlıdır.

- *Hükümetin izlediği enflasyon hedeflemesi programını nasıl değerlendirebiliriz? Son zamanlarda yapılan çeşitli zamları da göz önüne alırsak, hedeflenen enflasyon oranından sapma bekliyor musunuz?*

Büyümenin sürekli kılınabilmesi için, enflasyonun mümkün olan en düşük seviyelere çekilmesi gerekir. Bu Türkiye ekonomisi için temel hedef olarak alınmalıdır. Şunu kabul etmek gerekir ki; kısa vadeli sermaye hareketlerinin bu denli yaygın olduğu bir ülkede enflasyon hedeflemesi yapmak güçleşmektedir.

- *2008 yılında dünya ekonomisine yön veren ABD ekonomisinde durgunluk beklentisi içerisinde olunması, Türkiye ekonomisinin temel makro ekonomik göstergelerini nasıl etkileyecektir?*

Böylesine büyük bir ekonomideki durgunluk hemen hemen tüm dünya ekonomilerini etkiler, dünyanın etkilendiği bir ortamda Türkiye’de etkilenecektir. Bu olayın iyimser tarafı, Türkiye’nin küresel ekonomik olaylardan kopuk olmadığını göstermesidir. ABD’de kasım ayında başkanlık seçimlerinin olması o ülkede durgunluğu etkileyen önemli bir faktördür. Bir başka neden de FED’in ciddi faiz indirimlerine gitmesidir.

- *Büyüme performansının giderek ivme kaybediyor olması nelere bağlanabilir? Bir de yine bu soruyla bağlantılı olarak, büyümenin ne zaman istihdam yaratacağı konusundaki düşüncelerinizi alabilir miyiz?*

Bu çok açık. Sizlerin de bildiğiniz üzere, büyümenin belirli kaynakları mevcut. Mesela bunlardan biri emek verimliliğindeki artışlar. Türkiye’de 2004-2005 yıllarındaki yüksek oranlı büyümenin öncelikli nedenleri arasında emek verimliliğindeki artışlar gösterilebilir. Biliyorsunuz kriz sonrasında istihdam çok kan kaybetti. Bunun bir sonucu olarak mevcut işlerin artık daha az insan gücüyle halledilmesi gereksinimi doğdu. Bu da, emek verimliliğini arttırdı. Bir süre de dünya ekonomisindeki hızlı yükseliş, ihracat gelirlerini müthiş yükseltti, ihracata dayalı bir büyüme yaşandı. Şimdilerde her iki kaynağın da sonuna gelmiş görünüyor. Büyümeyle ileriye çekecek başka bir lokomotif kaynağa ihtiyaç var.

Prof. Dr. İZZETTİN ÖNDER (Boğaziçi Üniversitesi Öğretim Üyesi)

- *2007 yılındaki genel seçim nedeniyle bütçe disiplininin uzaklaşıldığını düşünüyor musunuz? Eğer düşünüyorsanız sizce 2008’de de bir risk olarak kendisini hissettirebilir mi?*

Maliye teorisinde bilinen “seçim konjonktürü” hemen her ülkede aynıdır. Seçimin kazanıldığı ilk yıllarda hükümet ilk iki-iki buçuk yıl olabildiğince eğer enflasyon varsa bütçeyi sıkı, son yılda da gevşetir, seçime az kala oyları geri alabilmek için ve artırmak için. Geçen yıl bu durum gerçekleşmiştir. Buna IMF de göz yumdu. Çünkü Türkiye’nin uzun vadeli istikrara kavuşmasında, yarım kalan reformların tamamlanması için aynı iktidarın işbaşına gelmesi hatta tek başına iktidara gelmesini uygun buldular. Bütçe üzerinde manipülasyon yapmalarına izin verdiler.

- *Bilindiği üzere 2008 yılının Mayıs ayında IMF ile Türkiye arasındaki mevcut anlaşma sona eriyor. Söz konusu tarihten sonrası için IMF ile ilişkiler devam etmeli mi? Eğer etmesini düşünüyorsanız, ne şekilde devam etmeli?*

IMF’nin Türkiye’de başarılı olduğu düşünülüyor, ama bu başarıyı baskılanmış bir istikrar ile sağladı, rahat ve normal bir istikrar değil bu. İstikrarın tek göstergesi ne işsizlik ne yatırımsızlık alınıyor, tek gösterge döviz yükselmüyor, enflasyon düşük gibi seyrediyor. Halk böyle algılamıyor, her şeyi IMF yaptı zannediyor. Eğer Türkiye IMF kanalı ile başarı sağlamışsa artık ona ihtiyaç kalmadı demektir. Fakat burada şu mesele var, Türkiye ihtiyaç kalmadı derse ve IMF’den vazgeçerse, baskılanmış maliyet unsurları ayağa kalkar, örneğin ücretler, memru maaşları. Çünkü şu andaki uygulamada, bu zamlar için “IMF istemiyor, o baskılıyor” diyor. Dolayısıyla bu enflasyonun olabildiğince kontrol edilmesine yardımcı oluyor. İşte bu nedenle IMF bir kalkandır. Özel sektör açısından, işverenler de IMF’yi kullanıyor, çünkü ücret zammı yapmadıkça karlılıkları artıyor. Borç politikasında da IMF kullanılıyor, çünkü bu kurum faizin yüksek tutulmasını istiyor, ülkeye para girsin de döviz baskılsın. Bu IMF’nin istediği bir şeydir. IMF orada dursun da biz bu faiz seviyesini böyle kullanalım, diye düşünülüyor. Merkez Bankası’na enflasyon hedeflemesi görevi veriliyor, enflasyonu hedefleyebilmesi için, döviz de bu şekilde ayarlanması gerekiyor. Yani hem döviz kuru hem de faizin birada saptanması mümkün değil. Ama IMF varken hepsi halloluyor. Imf öyle istedi, biz de yaptık, diyor. IMF ile devam etmenin başka faturası da var. Türkiye istikrar gelmedi mi geldi, peki niye IMF ile devam ediyor, bu Türkiye’nin güvenilirliğini de zedeliyor. O nedenle ihtiyari stand-by bir ara formüldür. Ama ülke içinden kimse uzaklaşsın istemiyor ve ülkede kaldıkça ulusal gelirin yaratılma biçimi ve bölüşümüne müdahale ediyor

- *2008 yılında dünya ekonomisine yön veren ABD ekonomisinde durgunluk beklentisi içerisinde olunması, Türkiye ekonomisinin temel makro ekonomik göstergelerini nasıl etkileyecektir?*

ABD’de bir durgunluk ve devamı beklentisi var. ABD’deki durgunluk bizim bu ülkeye olan ihracatımızı azaltır, ama zaten hacmi çok dar. Ancak daha da önemlisi ABD ekonomisi bunu bir şekilde aşmak isteyecektir. FED faiz oranlarını indirmesi yatırımları artırmıştır, tüketim harcamalarını artırmıştır. Eğer ABD ekonomisi bu durgunluğa karşı çare geliştirecekse, faiz haddini düşürdüğü zaman, Merkez Bankamız faizleri indirmediği sürece ülkedeki faiz hadleri daha yüksek kalır ve biz finansal sermaye çekebiliriz. ABD ekonomisi krize girse bile Türkiye’ye kısa vadeli sermaye gelebilir. Çünkü ABD’de zarara uğramış bir fon, bunu telafi edecek ve kar elde edecek bir ülke arayacaktır; burası Türkiye olabilir, tabi Mısır v.s. de olabilir. Önemli olan orada kaybettiğini bir yerde telafi etmek istemesidir. Ayrıca güvenlik açısından fonlar güvenli olan

merkeze gitmek isteyecektir. Fakat merkezde olan bir kriz fonları şiddetle merkeze çekmez, kriz yeri merkezdir zaten. Onun için ABD ekonomisinde durgunluk ya da kriz, bir reel piyasaya yansımayan bir finansal kriz, bizi çok etkilemeyecektir.

• *Büyüme performansının giderek ivme kaybediyor olması nelere bağlanabilir? Bir de yine bu soruyla bağlantılı olarak, büyümenin ne zaman istihdam yaratacağı konusundaki düşüncelerinizi alabilir miyiz?*

Türkiye’de tasarruf oranları çok önemli düzeyde değil. Yaratılan milli gelirden elde edilen tasarruf burada kalmıyor ya da başka bir ülkedeki tasarruf bu ülkeye gelebiliyor. Zaten artık sadece sermaye değil, hem bu ülkenin tasarrufu hem de dışarıdan tasarruflar da küreselleşti. Sanayi endeksine baktığımızda geçen yılın son çeyreğine göre daralma var. Bunun bir-kaç nedeni var, talep çok şiddetli baskılandı, baskılandıkça marjinal tüketim eğilimine bağlı olarak

2007’de özel kesim tüketim hızını arttırdı. Kamu kesimi tüketimi de düştü. Bunu belki bir miktar ihracat destekledi, ama dış girdi de vardı. Ama bunlar üretime yansımada. Emek üzerindeki maliyet, yani verimliliğin üzerinde bir maliyet var, bunlar bu alanda büyümenin önünde engel oldu. Tüketim yatırım destekli bir üretim ve sonra tüketim atılımının sağlanması gerekiyor. Biz o yolu izlemedik, baskılamaya gidildi,

• *Türkiye’ye gelen ciddi dış kaynak akışı nedeniyle pek fazla etkisini hissetmediğimiz yüksek cari açık 2008’de de bir risk olarak devam edecek mi? 2006 ve 2007 yıllarında hızla devam eden yabancı yatırım girişinde 2008 yılında da benzer bir istikrar yaşanır mı?*

Cari açık var ve bir şekilde karşılanmıyorsa, yabancıların ülkemize itimat ettiklerini söyleyebiliriz. Ülkemizde cari açık kapatılmıyor, yüksek faizle finanse ediliyor. Türkiye’de verimsizlik ve verimsizliğin de iki boyutu var. Birincisi sermaye açığı var, örneğin beşeri sermaye açığımız var, yani, bir kalite sorunumuz var, cari açık da buradan kaynaklanıyor. Cari açık tehlikeli, özellikle kısa vadeli faiz yükü nedeniyle tehlikeli ama gösterge olarak da bize hep verimsizliğimizi işaret ediyor ve ekonominin boş dönmesine yol açıyor. Sonuçta ekonominin dış bağımlılığı ve dolayısıyla kırılganlığı artıyor.

Dr. VEYSİ SEVİĞ (Marmara Üniversitesi, İİBF Öğretim Üyesi, ICC Vergi Konseyi Türkiye Temsilcisi)

- *2007 yılındaki genel seçim nedeniyle bütçe disiplininin uzaklaşıldığını düşünüyor musunuz? Eğer düşünüyorsanız sizce 2008’de de bir risk olarak kendisini hissettirebilir mi?*

2007 yılında mali disiplinden sapmalar olmuştur. Sapmalardan birincisi seçimler nedeniyle yerel yönetimlere yönelik harcamalar arttırıldı. Ancak bunların yerel yönetimlerce finansmanı konusuna pek eğilinmedi. Yerel yönetimler de özellikle devletten aldıkları enerji bedellerini merkezi yönetime ödemediler. Şu anda başta BOTAŞ olmak üzere bir çok kamu kuruluşu yerel yönetimlerden alacaklı. Peki bu nasıl ödenecek? Ya fiyatlar mekanizmasıyla halka yansıtacaklar, ya da bankaları bu işlere kanalize etmek suretiyle finansmanını sağlayacaklar. Burada, biz bütçe hedeflerinden sapmadık diyorsak bu yanlış. Eğer biz yerel yönetimlerin yaptıkları borçlanmaları sonuçta kamu gelirlerinden ödemeyi düşünüyorsak, bunlar mali disiplinden sapmalar olarak değerlendirilmelidir. Bu borçlar 2007 yılı sonunda kendini göstermeye başladı. Ancak 2008’de de bunlar devam edecek ve merkezi devlete kadar uzanacak. Dolayısıyla, bir sapma mevcut, ama kamufle edilmiş bir sapma. Eğer bana ne kadar bir sapma oldu diye soracak olursanız, 2007 bütçesinin yüzde13,5’i kadar bir sapmadan bahsedebileceğimizi söyleyebilirim.

- *Büyüme performansının giderek ivme kaybediyor olması nelere bağlanabilir? Bir de yine bu soruyla bağlantılı olarak, büyümenin ne zaman istihdam yaratacağı konusundaki düşüncelerinizi alabilir miyiz?*

Büyümenin asıl kaynağı şu anda ticaret sektörüdür. Büyüme oluşurken, ihracatımızın yanında ithalattaki yabancı girdi oranı daha fazla artmaktadır. Bu büyüme cari açığa dayalı olmakla birlikte, sanayi sektöründe bir daralma yaşanmasına da sebep olmaktadır. Bizde üretimden kopuk bir büyüme sözkonusu. Bir de 2008 yılı için dünya konjonktüründen kaynaklanan ve finans piyasalarında gelişen bir olumsuzluk sözkonusu. Türkiye’de finans kesimi, sanayi sektörünün finansmanından kaçıp adeta lüks tüketim diyebileceğimiz mal ve hizmetlerin finansmanını sağlıyor.

Öte yandan Türkiye’de istihdam rakamlarına baktığınızda, kamu kesimindeki istihdamın özel kesimdeki istihdamdan oransal olarak çok fazla arttığını görüyorsunuz. Bu bir anlamda seçim döneminde kamu kesiminin kullanıldığını gösteriyor.

- *Bilindiği üzere 2008 yılının Mayıs ayında IMF ile Türkiye arasındaki mevcut anlaşma sona eriyor. Sözkonusu tarihten sonrası için IMF ile ilişkiler devam etmeli mi? Eğer etmesini düşünüyorsanız, ne şekilde devam etmeli?*

Türkiye, borcu bitse bile kontrol altında tutulacak ülke grubunda. Türkiye, 2001 yılından beri IMF ile olan ilişkisinde, gelişmiş ülkeler nezdinde kredibilitelerini arttırmak ve onlarla finansman ilişkisi kurmak yönünde hareket ediyor. Ancak bunun bedelini de ödedi diyebiliriz. Türkiye’nin bu ülkelerle olan ekonomik ilişkilerinden dolayı yüklenmiş olduğu borçlarını ödeyebilmesi ve taahhütlerini yerine getirebilmesi için, IMF’nin bizi bir süre daha kontrol altında tutması gerekiyor. Bu süre 3 ile 5 sene arasında değişen bir süre ve Türkiye bu süre boyunca IMF’ye sözkonusu kontrolden dolayı bir ücret ödemek durumunda.

- *2008 yılında dünya ekonomisine yön veren ABD ekonomisinde durgunluk beklentisi içerisinde olunması, Türkiye ekonomisinin temel makro ekonomik göstergelerini nasıl etkileyecektir?*

Yabancı sermaye Türkiye’de mali sektöre giriyor, şimdilerde ise perakende satış sektörüne girmeye başladı. Böyle olunca perakende satılan malların içerisinde ithal malların oranı çok arttı. Bu olay bize; Türkiye’ye giren yabancı sermayenin aslında bizi yabancı ülkelere bağlayan bir zincir oluşturduğunu göstermektedir. Bizim acilen yurt dışından gelen sermayenin mobil olmasını önleyecek tedbirlere ihtiyacımız bulunmaktadır.

UĞUR CİVELEK (Araştırmacı - Yazar)

2007 ve 2008 yıllarını daha sağlıklı tahlil edebilmemiz için bir database gerekir. Dışa kapalı bir modelde sorunlarımızı çözmeye çalışmadığımızı göre dünyadaki gelişmeler de son derece önemlidir. Çok uzun dönemli baktığımızda, soğuk savaş döneminde Batı içerisinde büyük bir dayanışmadan bahsedilebilir. Soğuk savaşın bitimiyle birlikte vahşi kapitalizmin geri geldiğini görmekteyiz. Ancak giderek güçlenen vahşi kapitalizm büyüyen sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Mesela Asya ve Rusya krizleri dünyadaki büyüyen dengesizlikler neticesinde ortaya çıkmıştır. 1945'lerden itibaren dünya ticaret hacmine baktığımızda, ortalama artış hızında bir gerilemenin yaşandığı görülecektir. Bu gelişme bir panik havası yaratmıştır. Uzak Doğu'da ise bol miktarda atıl yatırımların varlığından söz edebiliriz. Amerikan Dolarının güçlenmesiyle birlikte deflasyonist bir kriz içerisine giriyorlar. Genişleme ihtimalini göz önünde bulunduran IMF, tulumacı gibi devreye giriyor. Ama bu tedbir, Rusya'nın da krize girmesini engelleyemiyor. İşte böyle bir atmosferde Türkiye sorunlarını çözmeye çalışıyor. Şimdi, sermaye pahalı, enerji rakiplerine göre pahalı, emek pahalı, biraz hizmet sektöründe turizm ağırlıklı ihracat mevcut ama sanayi ağırlıklı olmalı.

• *2007 yılındaki genel seçim nedeniyle bütçe disiplininin uzaklaşmış olduğunu düşünüyor musunuz? Eğer düşünüyorsanız sizce 2008'de de bir risk olarak kendisini hissettirebilir mi?*

Türkiye'de vergi gelirlerinin yüzde 70'i harcamalardan alınıyor. Eğer bütçe disiplininin uzaklaşmasaydı, talep daralması vergi gelirlerini daha fazla etkileyecekti. Yani hedefin çok daha gerisinde kalmacaktı. Türkiye'de 2006 yılında yaşanan daralma sonrasında talepte bir düşüş meydana gelmiştir. Bu nedenle 2007 yılında mali disiplinden sapılmasına IMF de göz yumdu. Zaten bütçe disiplininin kopmayacağız diye acımasız bir şekilde diretirsek, yeni yatırımları nasıl yaratırız? Bütün bunlar gelirleri daha da azaltır ve kayıtdışını da büyütür.

• *Bilindiği üzere 2008 yılının Mayıs ayında IMF ile Türkiye arasındaki mevcut anlaşma sona eriyor. Söz konusu tarihten sonrası için IMF ile ilişkiler devam etmeli mi? Eğer etmesini düşünüyorsanız, ne şekilde devam etmeli?*

Özellikle bankalar IMF ile ilişkilerin devamından yana olacaklardır. Herkes IMF programının sorunları çözmediğini biliyor ama "beklentilerin yönetilmesi"ne yardımcı oluyor. Aslında Türkiye'nin mayıstan sonra IMF ile ilişkilerine devam etmesi ile etmemesi arasında somut bir fark yoktur. Ama daha fazla sıcak para gelsin diye günü kurtarma telaşında olanlar farklı düşünebilirler. Herkes şu anda beklenti yönetimi açısından ne doğrudur diye bakıyor, ama sorunların çözümü açısından bunun bir önemi yok.

• *Türkiye'ye gelen ciddi dış kaynak akışı nedeniyle pek fazla etkisini hissetmediğimiz yüksek cari açık 2008'de de bir risk olarak devam edecek mi? 2006 ve 2007 yıllarında hızla devam eden yabancı yatırım girişinde 2008 yılında da benzer bir istikrar yaşanır mı?*

2008'de cari açık risk olmaya devam edecektir. Türkiye uzun yıllar yüksek cari açıkla yaşamaya alışmak zorundadır. Biz büyümüyoruz ki, dışarıdan finansman buluyoruz, insanları gelirden daha çok harcamaya itiyoruz, inşaat sektörünü tetikliyoruz. Böylece cari açık tabi ki büyüyor. Cari açık bu programın yapısının bir gereğidir.

Türkiye o ortamda nasıl para politikası izlesin. Bir önceki dönem 2000 yılında başladığımız rejimin benzeridir. O yıl gördük ki enflasyon yüzde 43, sanayinin rekabet gücü çökmüş ve tüketim teşvik edilince cari açık patlamış, iflas etmiş. O programın en zayıf noktası döviz kuru enflasyon çıpasıydı. 2000 yılında cari açığı artırmak için herşey yapıldı. Türkiye’de enflasyonda döviz kuru çıpa olmaktan çıktı. Ama yine döviz kuru çıpa olacak.

Merkez Bankasının döviz taahhütünden kurtarılması, Türk Lirasının üstündeki dalgalanmanın azaltılması gereklidir. Dalgalı kur dendi, ama kurun aşağı dalgalanması lazım. Bu şekilde oldukça enflasyon düşecektir. Kur yukarı gidiyorsa Merkez Bankası faizleri yükseltecek, kur aşağı gidince faizleri düşürebilecekti, yine döviz kuru çıpaydı ama faizler döviz kurunun aşağı inmesini mümkün kılacak şekilde değişecekti. 2006’da bir dalgalanmada faizler 4.25 yükseldi. Kur yükselişinin ancak 3 de 1 i düşürülebildi. Türkiye’de enflasyon hedeflemesinde esas amaç yine döviz kuru çıpadır, kurun aşağı gitmesi esastır. Kur aşağı gidince enflasyon ve faizler düşecektir. Böylece menkul ve gayrimenkul değerleri artacak, dışarıdan kolay kredi alınacak, kur daha da aşağı inecektir. Ama bu durum Türkiye’deki tüketiciyi ve sanayiye olumsuz etkiledi. 2-3 yıl bu durum sürdürülebilir ama sonrasında bireylere ve sanayiye verilen krediler geri alınamaz hale gelecektir. Mali sektörün düzeltilmesiyle tüm sorunlar çözülmemektedir.

• *Hükümetin izlediği enflasyon hedeflemesi programını nasıl değerlendirebiliriz? Son zamanlarda yapılan çeşitli zamları da göz önüne alırsak, hedeflenen enflasyon oranından sapma bekliyorsunuz?*

Enflasyon hedefinin misyonu kamunun borçlanmasını kolaylaştırmak, mali sektörün sorununu çözmektir. Bunları iyileştiriyorken, reel ücretler yarı yarıya azalmıştır. Arjantin büyümediği için krize girdi. Enflasyon önemli ama büyüme de önemlidir. Vergi gelirlerinin yüzde 74’ünü harcamadan alıyorsanız, iç talebi daraltamazsınız. Enflasyonu döviz kuruyla düşürdük, beklenti yönetimiyle insanlara kolay borç verip harcamayı teşvik ederek büyümüş gibi görüldük. İnşaat sektörüne yüklendik. Bunun tek yolu dış finansmandı. Ancak bu durum böyle devam etmez. İnşaat sektörü atıl yatırımdır. Bu duraksama bütçe disiplinini bozar, kamu borçlanma ihtiyacı durumu değişir.

Türkiye’de uygulanan ekonomi programının yanlış olduğunu düşünüyorum. Enflasyon hedeflemesi, bu programın bir parçasıdır. Merkez Bankası bu programa göre doğru politika izliyor, fakat programın kendisi zaten yanlış. Dolayısıyla Merkez Bankasının uygulamaları programın bir gereğidir.

Son zamanda yapılan çeşitli zamları gözönüne alırsak enflasyon oranı hedeflenenden sapacak. Sapmaması için TL’nin biraz daha değerli olması gerekli, ama bunun başka bir yan tesiri var. Orta vadede sanayi sektöründe iş talebi daralacaktır. İkincisi, Türkiye’de kamu malları üzerinde zamların yapılmaması gereklidir. KİT’lerde verimlilik artışı ile maliyetler azaltılmalıydı. Fiyatı yönlendirilen ürünlere zam yapınca enflasyonun artmasının önüne geçilemeyecektir. Döviz kurunun yukarı gitmesi de zamları tetikler. Değişmese bile küresel düzeyde petrol vs. fiyatları yükseliyorsa, yine zamlar kaçınılmaz olacaktır. Uygulanan programın başarı şansı yok, dış koşullarda bu programı desteklemiyor. Petrolde 100 doların üstünün yolu açıldı. Kuru daha çok baskılar 1.05 e getirirseniz sanayi iflas edecek, krediler geri alınamayacaktır. Kuru 1.4 veya 1.5’e götürürseniz program çökecektir. Kur 1.15 in altında gerçekleşirse kitlesel iflaslar gelir. 1.25’in üstünde de paniklemeve ekonomik durgunluk bekleniyor.

- *2008 yılında dünya ekonomisine yön veren ABD ekonomisinde durgunluk beklentisi içerisinde olunması, Türkiye ekonomisinin temel makro ekonomik göstergelerini nasıl etkileyecektir?*

11 Eylül'den sonra likidite bollaştı, çünkü ABD'nin buna ihtiyacı vardı. ABD ekonomisi kötüye giderse Türkiye de kötü etkilenir. Türkiye'de 100 milyar doların üstünde sıcak para var. İnsanlar eskisi gibi para gelmeyeceğine ve kurların yükseleceği beklentisine girerse, bu durum krizle sonuçlanır.

Türkiye dış finansman ihtiyacını karşılar ama bunun maliyeti de artar. Mayıs'a kadar bankaların sendikasyonlarını yenilemeleri lazım. Şu anda bankaların hepsinin öz kaynakları erimiş durumda. Bu durumda eskisi kadar para getiremezler. Daha çok bulabilmek için faizi artırmak lazım ki bu durum iç piyasa borçlanma maliyetlerini de artıracaktır.

Türkiye'de yabancı sermayenin çok güçlü kriz korkusuyla istedikleri herşey yapılıyor. Yasalar onların istedikleri şekilde değiştirilebiliyor. 1881'de Duyun-u Umumiyenin kabulü ne anlama geliyorsa, şu anda bankacılıktaki yabancı sermaye de aynı anlama geliyor.

- *Büyüme performansının giderek ivme kaybediyor olması nelere bağlanabilir? Bir de yine bu soruyla bağlantılı olarak, büyümenin ne zaman istihdam yaratacağı konusundaki düşüncelerinizi alabilir miyiz?*

Türkiye'nin büyüyor gibi gözükmesindeki faktörler özel tüketim harcamalarındaki artış, yani insanların gelirinden çok daha fazla harcama yapması, inşaat sektörünün teşvik edilmesi ve sanayinin ayakta kalması için risk almasıdır.

Öte yandan üretim büyüme açısından çok önemlidir. Hizmet sektörünün büyümesi sanayi ve tarıma bağlıdır. Hizmet sektörü çok hızlı istihdam yaratır ve çok hızlı kaybeder. Tarım ve sanayi sektörlerinde ise istihdam artışı ve azalışı daha yavaş bir süreçte gerçekleşir. Tarım ve sanayi sektörü kötüye gidiyorsa hizmet sektörü uzun süre iyiye gidemez. Hizmet sektörü diğerlerine göre daha kırılmalıdır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Bağımsız Sosyal Bilimciler, **2007 Yılı Raporu**, Ankara, 2007. (<http://www.bagimsizsosyalbilimciler.org>)
- Eğilmez, M. **Hedefleme Enflasyonu**, Radikal, 06/01/2008.
- Eğilmez, M. **Tüketim, Faiz ve Enflasyon**, Radikal, 06/12/2007.
- Gürses, U. **Banka ile Kavga Pahalıya Mal Oluyor!**, Radikal, 04/02/2008.
- TCMB, **Enflasyon Raporu**, 2008-1, Ankara.
- TEPAV İstikrar Enstitüsü (2007), **Mali İzleme Raporu**, Kasım Ayı Bütçe Sonuçları, Ankara.
- IMF, **World Economic Database** 2007-2008.
- Eurostat Yearbook 2006-07.
- T.C. Merkez Bankası, Elektronik Veri Dağıtım Sistemi.
- T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, Kamu Finansmanı Verileri.
- T.C. Başbakanlık **Türkiye İstatistik Yıllığı**, 2006.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ekonomik veriler.
- OECD Economic Outlook 82 Database
- World Trade Organization, **World Investment Report** 2007.
- ANKA, 4 Şubat 2008.

